

Akademik Josip Bratulić

ISTRA U ŽIVOTU I DJELU VLADIMIRA

Krštenica
NAZORA

Vlad. Nazor, rođen 30.V. 1876
u Postisima (Brač)

Vladimir *Mario* Maria Nazor rađe li 30 Maggio 1876
trente Maggio mille ottocento settanta sei da Pietro Sa-
zor e Marietta Pullo legitimi conjugi in matrimonio
congiunti a Zara. Fu portato al sacro fonte dalla leu-
tine approvata Elena P. Clivinska battezzato li
3 Agosto anno stesso dallo scrivente. Padrino fu-
rono Sign. Antonio Nazor di T. Galo nato a Logoschi
residente. e la Sign. Margherita Antichini di Gio-
anni nata e domiciliata a del residente

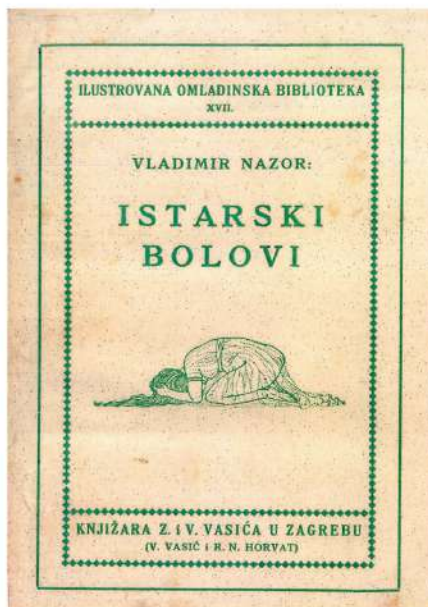
Dall'ufficio Parrocchiale
Pastor li 12 Ottobre 1884
D. M. Knežević Paroco

Istra u životu i djelu Vladimira Nazora

Svi koji su pisali o Vladimiru Nazoru, pjesniku, pripovjedaču i esejistu, a pod kraj života i političaru, osvrnuli su se redovito i na njegov boravak u Istri, kad je kao mlad profesor u Hrvatskoj gimnaziji u Pazinu, a zatim u Kopru i Kastvu, bio obuzet istarskim temama, čakavskim izrazom i poniranjem u dubinu istarske povijesti i u prostranstvo hrvatske pisane kulture. Istra je za Vladimira Nazora, i tada i kasnije, bila vrelo pjesničkoga nadahnuća kao nijedna druga hrvatska pokrajina. Čak se i temama rodnoga otoka Brača, na poseban način, oživljavajući slike djetinjstva, vratio pomoću istarske problematike: čakavskoga izraza, povijesnih tema i legendarnih likova.¹

Kad više nije bio u Istri, i kad je Istra stenjala pod fašističkom okupacijom, on se sjećao svojih pazinskih i koparskih dana u knjizi znakovita naslova *Istarski bolovi* (Zagreb, u dva slična izdanja, jedno s crtežima Saše Šantela, drugo bez njih, bez oznake godine, ali to je bilo vjerojatno 1930.). U *Predgovoru* napisanom u Crikvenici 1930. sjeća se kako je hrvatskom narodu u Istri htio dati štivo kojim bi ga osvijestio i kojim bi ga upozorio na korijene postojanja i trajanja: „Netom vidjeh gdje naši ljudi u Istri nemaju svoje pisane povijesti, i ni o čemu ne umiju pričati, i gotovo ništa ne znadu o svim onim srednjovjekovnim kulama i dvorima od kojih se ruševine ponajviše vide u dolini između Lupoglava i izvora Raše, ja se dadoh na prilično naporno traženje i proučavanje barem svega onoga što su Talijani i neki Nijemci – makar i tendenciozno – iznijeli o minulim zgodama o istarskoj zemlji. Smatrao sam svojom dužnošću što više, ma i od koga, primiti da sve to odmah i dadem onima koji su od mene nešto očekivali, a u lakoj beletrističkoj formi, pa čak i riječima što su – u onom kraju i baš onim ljudima – mogle biti najpristupačnije.“ I zatim skromno priznanje: „Ali nisam uspio.“²

Tako je nastala knjižica istarskih povijesnih balada *Krvava košulja*, tiskana u Puli 1905. Naslovnicu je izveo Saša Šantel, tada profesor u Pazinu. Iz iste pobude i težnje da čitateljima dade domoljubno štivo, napisao je i u Zagrebu objavio povijesni roman *Krvavi dani*, u izdanju knjižare Lavoslava Kleina, u tiskari

*Istarski bolovi.*³

*Krvava košulja.*⁴

¹ Mirko Žeželj, *Tragom pjesnika Vladimira Nazora*, Stvarnost, Zagreb, 1973.; Šime Vučetić, *Vladimir Nazor: čovjek i pisac*, Mladost, Zagreb, 1976.

² Vladimir Nazor, *Istarski bolovi*, Knjižara Z. i V. Vasića, Zagreb, str. 5 - 14.

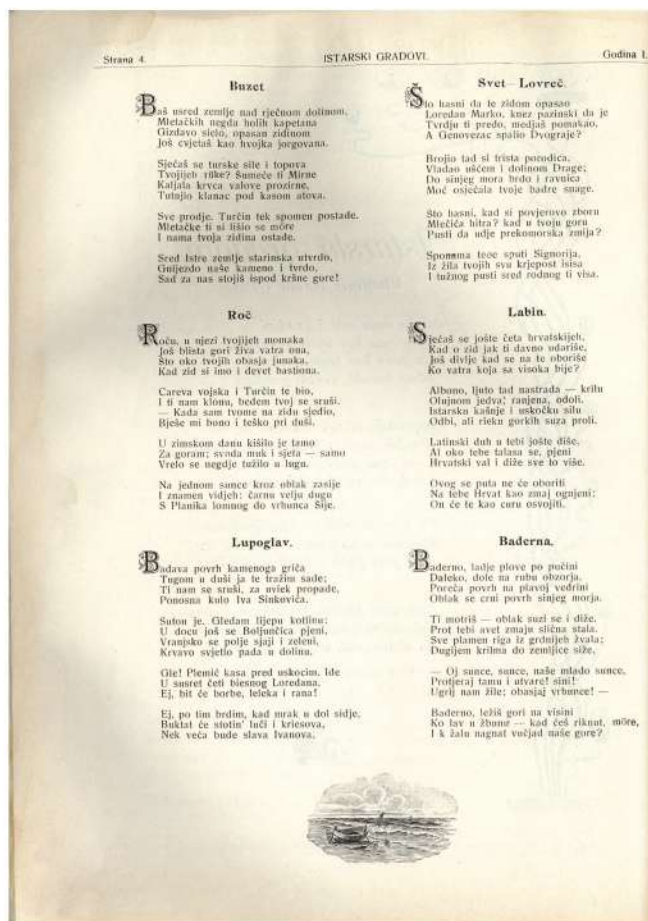
³ *Istarski bolovi* / Vladimir Nazor; [ilustr. Saša Šantel]. - Zagreb: izd. Knjižara Z. i V. Vasića, 1930. - 127 str. - (Ilustrovana omladinska biblioteka). Preuzeto iz privatne arhive akademika Josipa Bratulića.

⁴ *Krvava košulja: (uspomene iz doline Raše)* / Vladimir Nazor. Pula: J. Krmpotić, 1905. (Pula: M. Clapis (Jos. Krmpotić)). 56 str.; 18 cm. Preuzeto iz privatne arhive akademika Josipa Bratulića.

Antuna Scholza (1908. – nakladu je preuzeo i knjižar i nakladnik Radoslav Bačić iz Osijeka), koji su izdavali i širili takvu popularnu književnost (Velimir Deželić, Higin Dragošić, Milutin Mayer). Uspjeh kojemu se nadao nije stigao, a vjerojatno je to bilo zbog maloga broja onih koji su takvu književnost u Istri htjeli i trebali čitati. Uostalom, ovi su tekstovi ipak plod povijesne lektire, manje njemačkih, a više talijanskih autora (Camillo de Franceschi, *I castelli della Val d'Arsa*, prvenstveno).

Isječak Istarskih gradova iz Velikog Ćiril - Metodskog koledara. Vladimir Nazor, „Istarski gradovi“, Veliki Ćiril – Metodski koledar, br. 1 (1907.).

Zatim su slijedili *Istarski gradovi*, doduše ne u samostalnoj knjizi nego u znamenitom *Velikom Ćiril-Methodskom koledaru* za 1907. – niz soneta pažljivo sastavljenih, ali uspjeh se nije ni nakon njih nazirao. Barem mu se tako činilo i tada, početkom stoljeća, ali i tridesetih godina kad se tih dana s nostalgijom sjećao. *Istarske gradove* ponovno će izdati kao knjigu (1930. i, čini se, 1940., u velikom formatu te sa slikama Brune Bulića, 1949.) i posvetiti bivšem pazinskom gradonačelniku doktoru Dinku Trinajstiću, koji ga s tugom i nostalgijom podsjeća na dane i godine provedene u Pazinu, u društvu s rodoljubima kojima je narodna stvar bila iznad osobnih probitaka. Sebe je usporedio s pčelom, koja ne može klonuti i obilaziti vrtove i šikaru, mažuranu i čemeriku; i dalje vosak gradi, i pelud prenosi i med svoj kupi... jer on je *Apishistriaca – istarska pčelica!*

Svoj putopis sjevernom Istrom, upravo onim njezinim krajevima koji su ga poticali na povijesne balade i povijesni roman *Krvavi dani*, *Izlet na Čepičko jezero*, objavljen tek 1919. u *Savremeniku*, s bakropisima važnih istarskih kula i trgovišta Ivana Vajkarda Valvazora (kakvi su nekoć bili u snazi i moći) – i kao povijesna stvarnost, s

VLADIMIR NAZOR: IZLET NA ČEPIČKO JEZERO

I. KUTIĆ ŠVAJCARSKJE

I STRA je zemlja geografskih opreka i iznadanja; zbog toga su krajevi sjezini toliko raznoliki, veli L. v. Liburnau u djelu „Austro-ugarska monarhija u stavi i slici“. O tome će se najbolje uvjeriti, propunjavši li lijepom dolinom odozgo sa sjevera, od seoce Lupoglava, željezničke stacije između Roča i Pazina, uz Korito Vranjišće, Boljunice i Rašve do sumornoga čepičkoga jezera pred gradićem Kršanom, koje leži ispod dugih kosa labinskih i plominskih gora. Ne treba ti tumačenja geologa, eđa upravo pred uvorom Boljunice u jezero raspoznas oko sebe t. zv. bijelu, žutu i crvenu Istru. Za tobom su na sjeveru bijele gorske kose, u najbliži medijasi visokoga istarskoga Krasa, koji se s obale Sače u furianskoj ravlini proteže povrh Irsta, preko Čičarije i kroz Utkin lanca, da uroni u more, iz kojega opet amo tamo proviruje stvarajući kosture kvarnerskih otoka. Desno vidiš klina poserske brežuljke sa kutom debelom zemljom, a gdje ih ono nestaje pokraj seoce Čepića, možes slobodno kazati, da se dekenčava vrh onoga velikoga jezika žute plodne zemlje, od kojega se sjeverni krajnji korijen uhvatio za tvrde kredine litice tričanskoga Krasa tamo kraj Nabrežine, a južni pak za vapnence bijelih bregova na ušću Dragonje. Ravno pred tobom uzdiže se labinski Kras, dio onih sirnih naslaga vapnenca, stono sačinjavaju jugozapadnu Istru, a bogate su plodnom crvenom zemljom. U raškoj su se dolini dakle sastale eocenske istarske naslage žute zemlje, flysch-a terciarne formacije, s vapnencem većinom golaoga sivoga istarskoga visokoga Krasa i sa vapnencem zapadno-južne Istre, koji srećom obiluje plodnim slojevima crvene zemlje, t. zv. „terra rossa“. Stojilo se to raznoliko kamenje da dograđe zajednički lijepu rašku dolinu između Utkinoga lanca i posers-

skih brežuljaku tamo prema Pazinu, između sivih kosa Čičarije i lazurnih labinskih gora; stajilo se ono da sazda u Istri kutić Švajcarske s obroncima zelenim, s gudurama i dragama tamnim, s poljanama blistavim, s golici kamunitim i s jezerom sumornim. Bijelo, žuto i crvena Istru zadjoše se skupa na obali maloga jezera i stvorise zajednički jedan od najljepših krajeva naše pokrajine, dugu uvalu, punu sumorenja stabala, žubora voda, glasova vjetara i uspomena iz prošlosti.

Boljunice i Rašve, vi siera granica između rimskoga carstva i Liburnije, sumite i pricajte nam o rimskim kohortama u hodu prema Vranji, o cafima i zbirima njemackih i talijanskih baruna i o mrkim uskokima lupoglavskoga vlastelina Ivana Sinkovičat...

II. LUPOGLAV

Visoko, na kamenju, baš ispod najjužnijih kosa Čičarije, ognjenzdilo se seoce Lupoglav i bijeli najsjeverniju tačku raške doline. Nedaleko od željezničke stacije diže se sadašnji dvorac Lupoglav, stonoga je polovicom prošloga vijeka sazdao graf Pompej Brigida. Zgrada, nalik više na majur nego li na sredovječni zamak, četverouglasta je, na dva kuta, opasana zidovima i otkrčena na uglovima četirima kulama. Pevrh vrata dvorišta vidiš plote s grubom Brigida i s natpisom: Laurentius et Hieronimus f. Brigidi f. l. anno dni 1643. U dvoru su tamnice, u kojima su 1847. zamili posljednji feudalni podanici, koji se, žedni slobode, digoše protiv svojih gospodara.

Negdašnji zamak Lupoglav, poznati u istarskoj povijesti pod drugim imenom Mahrenfels, dizao se malo dalje od toga dvora-majura na vršku brežuljka ispod gorkih stijena, tvrd i ponosan, kao što ga nacrtu barun Valvazor, kada je oko 1680. putovao našom Istrom. Dandanas je prokosi Mahrenfels hrpa porabacana ka-

23

crtežima tih istih gradova – ruševina početkom XX. stoljeća, s lijepim bakropisima Vladimira Kirina (kakvi su bili početkom XX. stoljeća), ali i taj je putopis, objavljen i u posebnom otisku s istarskom tematikom, ostao nekako po strani i zaboravljen.

Preokret u njegovu doživljaju Istre zbio se kad je iz Kopra, za uskrasnih blagdana, istarskom uskotračnom željeznicom, došao u Motovun, upravo u vrijeme novačenja, kad su u vojsku uzimani uglavnom samo seljački mladići, dok su talijanski građanski sinovi bili oslobođeni služenja vojske; našao je sugovornika kojemu su sina uzeli u vojsku, a on hita kući, tužan i bespomoćan tu vijest javiti svojoj ženi Barbari, ali kad je spomenuta stoka, stari se Zvane Grbljina raspricao o svojoj zlatnoj kravi – Boškarini koja daje potoke mlijeka. Tada je zbog nepravde u stavnji („regrutaciji“) planula pobuna mladih seljaka, u kojoj se posebice isticao neki dugonja Jože. Nazor je ubrzo nakon toga imao dvije zlatne teme za dvije klasične istarske priče: za *Boškarinu* i za *Veloga Jožu*.

„Dokora vidjeh da sam baš u Motovunu našao što sam tražio. Lik kmeta-orijaša Velog Jože stvori se najedanput – gotov i čitav – pred mojim očima. U njega lice i kretnje, poroci i vrline, duša i tijelo svih onih što ih do tada nisam znao umijesiti sve skupa i u jedno prožeti to svoje djelo dahom života. Ugledah ga pomaknuta u prošlost, u dane kad su njegovi gospodari bili još jači, on još slabiji, ali je prva iskra samosvijesti već vrcala iz njega. Uza sve ono što bijah vidio po Istri i doživio u Motovunu, ja sam sada osjećao da Velog Jože – buntovnika i bjegunca – ipak ima, a njegov dan – ma i polagano – da ipak sviće. Gledao sam ga u prošlosti, pod moto-

*Krvavi dani.*⁵
Izlet na Čepičko jezero.
Vladimir Nazor, „Izlet na Čepičko jezero“, *Savremenik*, (1919.), str. 23.

⁵ *Krvavi dani: historijski roman iz istarske prošlosti / napisao Vladimir Nazor. U Zagrebu: L. Klein, 1908. (Zagreb: A. Scholz), 271 str.; 20 cm. Preuzeto iz privatne arhive akademika Josipa Bratulića.*

vunskom zidinom i na Psoglavčevu brdu, s legendarnim banom Dragonjom daleko na planini iza njegovih leđa i s galeotom Ilijom u galiji na obližnjem moru, jer ga nisam još mogao vidjeti u jednoj od njegovih idućih preobrazba – u liku mladoga mučenika Vladimira Gortana.⁶

U Kopru, gdje je bio profesor na četverojezičnoj carskoj i kraljevskoj Muškoj učiteljskoj školi (s talijanskim, njemačkim, hrvatskim i slovenskim jezikom), u gradu s pretežito talijanskim stanovništvom, Nazor se rado družio s prijateljima svoga i slovenskog jezika. Iz Kopra je češće odlazio u Trst gdje su Hrvati iz cijele Monarhije, a osobito iz Dalmacije, bili brojni te uspješno radili kao trgovci, gostioničari, pomorci i državni činovnici. U Trstu je bila i jaka pravoslavna srpska zajednica. Kad su ukinuli hrvatsku školu, konfesionalna, pravoslavno-srpska škola ostala je još nekoliko godina otvorena. U nju su išla braća Bruno (kasnije slikar) i Karlo (kasnije glumac) Bulić, Danilo Klen i drugi Hrvati. U Kopru i Trstu rado se družio s Milutinom Cihlarom Nehajevim koji je u Trstu bio urednik dnevnika *Balkan*. Nakon hrvatske izborne pobjede u Istri, trebalo je pobjedu zadržati i sve učiniti da se duh pobjede ugradi u sve društvene slojeve. Matko Mandić, koji je imao velikoga iskustva s izdavanjem najstarijega hrvatskog tjednika u Istri, *Naše sloge*, prenio je taj list 1899. godine u Pulu jer je nacionalnu borbu za ravnopravnost i političko osvješćivanje trebalo iz Trsta prenijeti u Istru. Za novopokrenuti tršćanski dnevnik *Balkan*, potican od urednika, Nazor je u nastavcima počeo objavljivati svoga *Velog Jožu*, koji je izlazio u 29 nastavaka. *Balkan* je prestao izlaziti s posljednjim nastavkom Nazorova *Velog Jože*, 3. listopada 1908.⁷ Te iste godine kao knjiga, s crtežima Saše Šantela, izišao je u izdanju Matice slovenske. U toj *istarskoj priči* dijalozi su djelomice pisani mješavinom čakavskoga i štokavskog govora.

Manje se u okviru Nazorova boravka u Istri govori o njegovim *Istarskim pričama* koje su izišle među knjigama Matice hrvatske 1913. godine. To je lijepo izdanje secesijskom naslovnicom, inicijalima i vinjetama opremio Tomislav Krizman. U knjizi su tiskane četiri priče: *Facól rakamáni*, *Šuma bez slavuja*, *Albus kralj* i *Crven-*

*Veli Jože: istarska priča.*⁸

Ilustracija iz knjige
*Veli Jože.*⁹

⁶ Josip Bratulić, „Nazorov Veli Jože u narodnoj borbi Istre“, u: Josip Bratulić, *Istarske književne teme*, „Otokar Keršovani“, Pula, 1987.

⁷ Mirko Urošević, *Balkan*. Veli Jože. *Franina i Jurina: kalendar za 1988.*, Pula, 1987.

⁸ Preslika naslovnice preuzeta iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

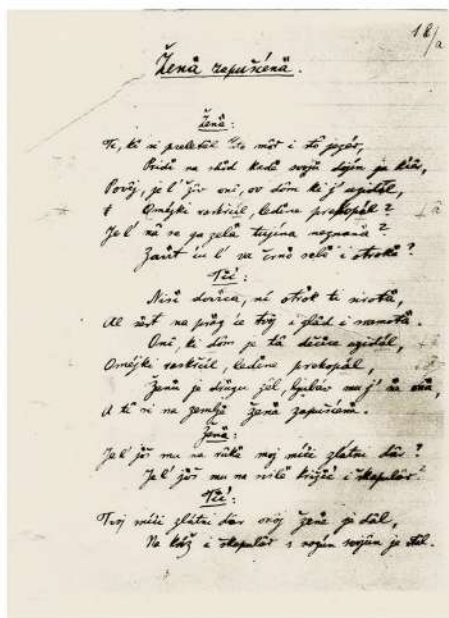
⁹ Preslika ilustracije preuzeta iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

lišaji. Novom izdanju knjige, kao drugo „potpuno i dotjerano izdanje“, u nizu *Hrvatski pripovjedači* Branka Vodnika, 1917., pridodan je *Veli Jože* na početku knjige i *Boškarina* na kraju. Priča *Facól rakamáni* dobila je naslov *Halugica*. U tom su izdanju *Galeotova pesan* i *Ban Dragonja*, ali i brojni dijalozi istarskom ekavicom, čakavštinom srednjoistarskoga tipa. *Ban Dragonja*, pjesma s pripjevom *Grudo motovunska*, kao u hrvatskim bugaršćicama, jer je i sama u tom stihu napisana, već je u prvom izdanju imala snažne obrise čakavštine. (*Istarske priče*. 1913., 1917., 1947., 1984.)

U kući Nazorovih i na Braču, a sigurno i u Pazinu i u Koprnu, govorilo se talijanskim jezikom, a on je urednicima *Antologije nove čakavske lirike*, Ivi Jelenoviću i Hijacintu Petrisu (1934.), pisao da je *Galijotovu pesan* i *Bana Dragonju* sastavio 1906. u Koprnu, kad je počeo pisati *Velog Jožu*. Nazor je možda pobrkao godine: *Galijotova pjesma* u *Velom Joži* još je štokavsko-čakavska, a i sam tvrdi da je prva njegova čakavska pjesma *Ženā zapušćenā*. Ali on je već tada osluškivao istarske čakavske govore, a čakavski je naglasak usvojio kad je došao u Kastav, početkom rujna 1908., s dva posljednjim razredima hrvatskih učenika, u Muškoj učiteljskoj školi, te je ona postala potpuna Preparandija. Nazor je 1910. imenovan njezinim ravnateljem. Kastavska mu je sredina po svemu odgovarala, blizu je i Klana, rodno mjesto oca Istre, Matka Laginje, a i političke pobjede nakon izbora 1907. dale su krila hrvatskim rodoljubima. „Prva moja čakavska pjesma smišljena i spjevana u Kastvu bila je *Žena zapušćena*. I moje je veselje bilo veliko kada vidjeh da mi njome pođe sretno od ruke sastaviti hrvatsku pjesmu u čisto jambskom stihu (v – / v –)... Spopade me f u r o r m e t r i c u s c i a c a v s c h i a n u s.“ Nakon toga nastale su i druge njegove čakavske pjesme, a Nazor je često isticao da je pjesme pisao onako kako bi obični ljudi pisali ili govorili, tj. trebalo je u tim pjesmama čuti i osjetiti čakavski oblik, ali i prepoznati čakavski duh i sadržaj.

Imenovan je tada urednikom časopisa *Omladina*. Već je prije bio suurednik *Malog Istranina*. Dio je priča za djecu, koje je objavio u tim časopisima, objavio kasnije u zborniku *Znanje i radost*.

Iz Kastva je rodom Vjekoslav Spinčić, narodni zastupnik, borac za prava hrvatskoga pučanstva u Istri. Za njega je, zajedno s Kazimirom Jelušićem, načelnikom kastavskim, uredio veliku i lijepu *Spomen-knjigu proslave 60-godišnjice zastupnika naroda prof. Vjekoslava Spinčića*, koja je održana u Kastvu u listopadu 1908. U Kastvu se družio s kolegama i đacima koji su ga poticali na stvaralaštvo i na otkrivanje čakavskoga pjesničkog izraza. Vjerojatno je upravo u Kastvu posve preuredio *Bana Dragonju* i *Galijotovu pesan* koju u *Velom Joži* pjeva istarski galeot Ilija te je ona dobila čakavsko ruho i tako, posve nepredvidljivo, u svom čakavskom jednostavnom ruhu, ušla i u novo izdanje *Hrvatskih kraljeva* (Matica hrvatska i Matica dalmatinska, Zagreb, 1912.).

Preslika pjesme *Ženā zapušćenā*.¹⁰

¹⁰ Preslika teksta preuzeta je iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

Časopis Mladi Istranin.¹¹

Najmanje se Nazor sjećao i spominjao školskih knjiga koje su u istarskoj nacionalnoj tradiciji imale veliko značenje. To je *Druga čitanka za hrvatske opće škole* (2. i 3. šk. god.) i posebno *Treća čitanka* – za 4. školsku godinu te *Četvrta čitanka* (5. i 6. šk. god.), koje su izišle u Beču 1913. u prvom i 1917. u drugom izdanju, u carsko-kraljevskoj nakladi školskih knjiga. Samo je *Četvrta čitanka* izišla 1918. Te je čitanke priredio Vladimir Nazor kao glavni urednik, a suradnici su bili brojni: Fr. Baf, J. Jakac, K. Pribil, J. Ribarić, R. Saršon, dr. M. Tentor i N. Žic. Teško je danas odrediti što je kao radni materijal Nazor dobio na stol, tj. što je od suradnika preuzeo u *Čitanku* jer tekstovi nisu potpisani. Ipak, lako je zaključiti što je plod njegova rada. To su pjesme koje je i kasnije objavio pod svojim imenom: *Učka* (u *Trećoj čitanci*, broj štiva 104), *Motovunska šuma* (112), *Mali Čić* (115), *Istra* (99), kasnije poznata i kao *Pjesma maloga Istranina* (kako stoji olovkom napisano Nazorom rukom u mom primjerku knjige) s početnim stihovima: „Sliku mile Istre naše / ja u srcu nosim svom... / Leži ravna i vrletna / na tom moru Jadranskom.“ Ta se pjesma pjevala na napjev tada po-

¹¹ Mladi Istranin: list za mladi svijet / urednik Viktor Car Emin. Preuzeto iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

pularne ruske kozačke pjesme *Volga, Volga*. Sigurno ima i drugih Nazorovih tekstova u toj *Čitanci*, npr. prijevod Gregorčičeve pjesme *Soča* (118).

Da su i neki drugi, prirodoslovni, tekstovi njegovi, npr. *Zgode i nezgode jedne kapi vode* (128), lako se može utvrditi na temelju ispravaka zabilježenih olovkom u tekstu i na margini njegova primjerka *Čitanke*. Neke je tekstove kasnije objavio u zborniku *Znanje i radost* (I-III).

Veći dio V. dijela *Treće čitanke*, naslova *Iz prošlih dana*, plod su njegova pogleda na istarsku prošlost. Posebice se to odnosi na štiva *Kralj Epulon* (132), *Ivan, vojvoda istarski* (134) i *Propast Ogleja* (133), *Knez Ivan Frankopan* (142) i *U manastiru Sv. Gospe na Jezeru* (143), a zatim pjesme *Uskok Vuko* (144) i *Frankopanova ženidba* (141). Prva strofa u tiskanom izdanju glasi: *U Vrbniku nad morem / sva zvona brujažu / Djevojke kolo vode / mladići pjevaju*, ispravljeno je olovkom: *U Vrbniku nad morem / Veselo nastô čas / Djevojke kolo vode / Čuje se zvona glas*.¹⁴

Tada, kad se Istra našla pod talijanskom okupacijom, s prijateljima je organizirao i dao tiskati sastavke i proklamacije koji bi spriječili tu izdaju saveznika te izdao *Spomenicu istarskih Jugoslavena za Mirovni kongres u Parizu*. (...). Uredio Vl. Nazor, Zagreb, 1919. Prevedeno i na francuski, Nazorov tekst *Ne damo Istre*, tiskan u *Našoj slozi*, u (Wien) Beču, 1920. Nakon 1945. izišlo je nekoliko knjiga posvećenih Istri: *Istarski gradovi*, s ilustracijama Brune Bulića, *Istranke* – opsežan izbor njegovih istarskih tekstova koje je na slovenski preveo Mirko Rupel, 1950., među njima i *Veli Jože* priređen za djecu, s ilustracijama Cite Potokar.

Druga čitanka za hrvatske opće pučke škole.¹²

Treća čitanka za hrvatske opće pučke škole.¹³

Četvrta čitanka za hrvatske opće pučke škole.¹⁵

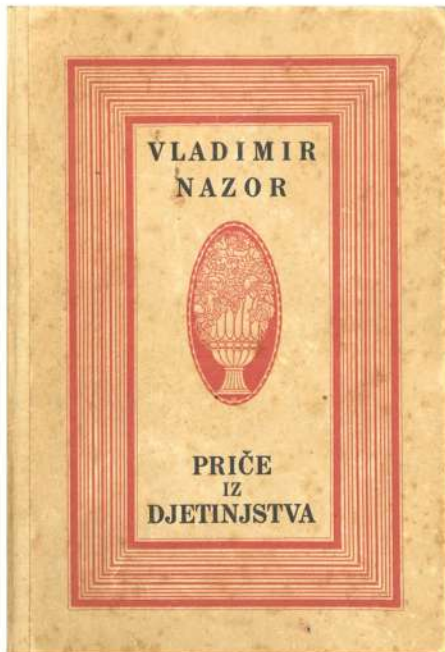
¹² *Druga čitanka za hrvatske opće pučke škole*: 2. i 3. školska godina / priredio Vladimir Nazor. Beč: 1913. Preuzeto iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

¹³ *Treća čitanka za hrvatske opće pučke škole*: (4. školska godina.) / priredio Vladimir Nazor. Beč: 1913. Preuzeto iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

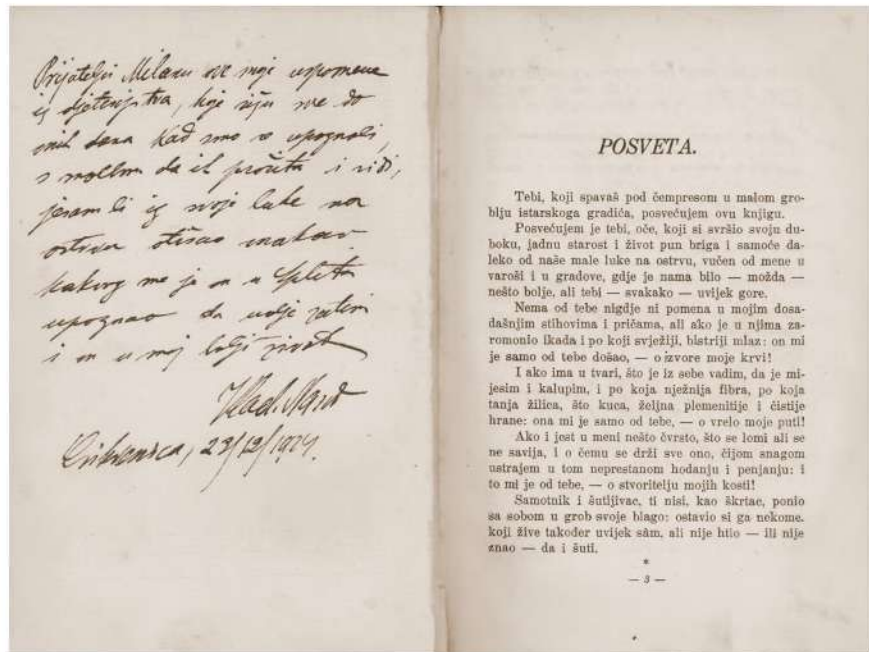
¹⁴ Josip Bratulić, „Nazorove hrvatske čitanke”, u: Andrija Biličić, Mirjana Ostojica (ur.), *Nazorovi dani: Zbornik radova 2003. – 2009.*, Organizacijski odbor „Nazorovi dani“ <i dr.>, Postira, 2009.

Treća čitanka u izboru izdana je u pretisku u izdanju nakladničke kuće MathiasFlacius iz Labina, Labin, 2006., s lijepim razglednicama s početka XX. stoljeća.

¹⁵ *Četvrta čitanka za hrvatske opće pučke škole*: (5. i 6. školska godina.) / priredio Vladimir Nazor. Beč: 1918. Preuzeto iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

Priče iz djetinjstva s posvetom prijatelju Milanu Begoviću.¹⁶

Nazorove su čitanke bile uzorne, te je kasnije, kad više nije bio u Istri, za školske potrebe Hrvatske u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i u Jugoslaviji, zajedno s drugom dva suradnika – Stjepanom Bosancem i dr. Antunom Barcem – priredio brojna izdanja školskih čitanki. Tih je izdanja koja nose njegov autorski biljeg, i njegovo ime, od 1928. do 1937. bilo dvadesetak.

Svi su tekstovi koji su tiskani u njegovim istarskim čitankama, kao i oni koji su izlazili u dječjem listu *Mladi Istranin*, *Mladi Hrvat* i *Omladina*, bitno utjecali na male hrvatske đake najprije u Istri, a zatim i u Hrvatskoj. Pričao mi je nekoliko puta pjesnik Dobriša Cesarić, koji je s roditeljima za školskih praznika dolazio u Istru, da su ga roditelji pretplatili na časopis *Mladi Istranin* koji je on rado čitao. Istarski su đaci iz tih čitanki doznali ono što je trebalo znati i o kralju Epuloniu i o kralju Albusu, o Velom Joži i Boškarini, o Banu i oraču Dragonji koji je preoraio Istru da bi njome potekle rijeke Raša i Mirna, imenovane po njegovim kćerima, i Dragonja koju je nazvao po sebi. Motovun je u svijestima mnogih Istrana Nazorov grad. Priču o Divić-gradu (puljskoj Areni) slušali smo kao djeca misleći da je narodna priča. Boravak u Istri, politički angažman među hrvatskim istarskim rodoljubima, izgubljene iluzije nakon 1919., sve ga je to vraćalo na rodni otok Brač, najprije u djetinjstvo (*Priče iz djetinjstva*, 1924.), a zatim i u mitsku prošlost (*Pastir Loda*, 1938./1939.). Vraćajući se u prostranstvo stvarnoga djetinjstva, u Luku Bobovišća, Nazor je pronalazio sve one poticaje koji su ga oblikovali, ne samo kao pisca – pjesnika, pripovjedača, romanopisca i esejista nego i kao pedagoga, prosvjetitelja i narodnoga učitelja.

Vladimir je Nazor zbog svoga rodoljublja još početkom XX. stoljeća bio zabilježen u tajnim policijskim izvješćima kao opasan hrvatski nacionalist. Kad je doznao da je u Zagreb, 1942., za njim stigla potjernica¹⁷ i da može biti izručen talijanskim vlastima i poslan u internaciju – kao što su bili na puste otoke odvedeni njegovi istarski prijatelji nakon talijanske okupacije Istre – on nije čekao da mu policija pokuca na vrata i da bude odveden u nepoznato, a zapravo u sigurnu smrt u izgnanstvu. Izabrao

¹⁶ Priče iz djetinjstva / Vladimir Nazor. Zagreb, 1924. Preuzeto iz osobne arhive akademika Josipa Bratulića.

¹⁷ Potjernicu Ministarstva unutrašnjih poslova Italije objavio je Igor Zidić u reprezentativnoj knjizi *Sveti lug: od svanuća dana do u kasni čas: izabrane pjesme*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1975., str. 327.

je radije šumu i „partizaniju“, osobnu i nacionalnu slobodu. Paradoks je to da je upravo tih godina u HIBZ-u izdan njegov *Medvjed Brundo* u talijanskom prijevodu (*L'orso Brundo*), da je objavljena antologija hrvatskih pjesnika na talijanskom jeziku – *Poeti Croati* (od Vraza do Gorana Kovačića) i *Posljednja trijada* (njemu omiljeni talijanski pjesnici: Carducci, D'Annunzio, Pascoli).

Milan Marjanović u pogovoru svom izboru – antologiji Nazorove poezije *Carmen vitae* (1922.), koji je napisao prvu monografiju o Vladimiru Nazoru, piše: „Od godine 1903. do 1906. Nazor je profesor na hrvatskoj gimnaziji u Pazinu, u srcu Istre, a od 1906. do 1908. na hrv(atskoj) učiteljskoj školi u talijanaškom gradiću Kopru, u tršćanskom zalivu zapadne Istre. Učiteljska škola je bila četverojezična: službeni jezik bio je njemački, posebni odjeli za talijanski, hrvatski i slovenski jezik. Hrvatski odjel prešao je u Kastav 1908. godine. Ovo vrijeme nije bilo plodno za Nazora. Pazinska kotlina, maglušava i bez horizontala, gušila ga, a koparska ga otuđenost nije mnogo inspirirala. Nazor je pokušao da piše putopise i pjesme pa i historijski roman iz života Istre – sve sa rodoljubnom tendencijom, ali sve bez literarne vrijednosti. U Kopru je dopunjavao i prerađivao *Kraljeve* i *Gradove*. Jedino djelo toga vremena (1906.) koje je uistinu jako, originalno i veliko, jest istarska priča *Veli Jože* (štampana kod Matice Slovenske u Ljubljani sa ilustracijama S. Šantela, god. 1908.), kojom Nazor ulazi u literaturu i kao prozni pisac visoke vrijednosti.“¹⁸

Sasvim drugačije Nazorov boravak u Istri vidi i ocjenjuje Mirko Žeželj u velikoj monografiji o pjesniku i njegovu djelu: “U Istri je (Vladimir Nazor) proveo svoje najproduktivnije doba, od dvadeset osme do četrdeset treće godine – doba štampanja i konačne redakcije ‘Hrvatskih kraljeva’, doba ‘Velog Jože’ i ‘Istarskih priča’, doba ‘Lirike’, ‘Novih pjesama’, ‘Intima’, ‘Pjesni ljuvenih’, konačnog oblika ‘Medvjeda Brunda’, doba ‘Šikare’ i čakavskih pjesama. Podigao je i ojačao svoj glas, proširio utjecaj na sve naše ljude i krajeve. Zavolio je Istru, srastao s njom i s njezinim žilavim narodom, osjetio je i izrazio – u pričama, u ‘Šikari’, u čakavskim pjesmama. Napuštao ju je u teškim prilikama – u njezinim i u svojim ličnim i porodičnim. Ali ju je napuštao i s velikim nadama u ostvarenje onoga što je propovijedao sa svoje visoke kule. Završavalo se njegovo prvo, veliko, vizionersko pjesničko doba.”¹⁹

Čini se da su brojni obiteljski razlozi utjecali na Nazorovo stvaralaštvo. U Pazinu su s njim, u istoj kući, boravili: majka, otac, sestre i brat. Daleko od Bobovišća i Brača, morao se posvetiti njima, njihovu zdravlju i brigama. Tada je predavao i u Pazinskoj talijanskoj gimnaziji, koju su Hrvati zvali „prkos“-gimnazija. Na te će ga dane sjetiti i posjet Istrana u Otočcu, u teškim godinama rata i neizvjesnosti, 1943.: “Gvozdene sopile ječe po brdima istarskih otoka, i rogovi od železa tule u dočićima kršovite Ćićarije. Istra se budi. Budi se i javlja poslije toliko godina prisilnog drijemeža i šutnje, stradanja i odricanja. Zove sopilama od gvožđa i pastirskim rogovima od željeza partizane, druga nam Tita, pa – eto – i mene, koga je pred četrdesetak godina posinila i nije me još zaboravila... Zdravo Istro!”²⁰

¹⁸ Milan Marjanović, „Pogovor“, u: Vladimir Nazor, *Carmen vitae – antologija*, Zagreb, 1922.

¹⁹ Žeželj, *nav. dj.*, str. 304.

²⁰ Vladimir Nazor, „Odaziv Istranima“, *Vjesnik* (1943.); *Glas Istre* (1944.); *Isti, Partizanska knjiga*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1949., str. 315–318.

Literatura

1. Antun Barac, *Vladimir Nazor: (skica za studiju)*, Nakladni zavod Jug, sv. 3., Zagreb, 1918.
2. Josip Bratulić, „Veli Jože u narodnoj borbi Istre“, *Pazinski memorijal*, br. 9 (1979).
3. Isti, „Vladimir Nazor i Istra“, u: Ivo Šimunović (gl. ur.), *Brački zbornik*, br. 22, Brač – Supetar, 2007.
4. Isti, „Nazorove hrvatske čitanke“, u: Andrija Biličić, Mirjana Ostoja (ur.), *Nazorovi dani: Zbornik radova 2003. – 2009.* Organizacijski odbor „Nazorovi dani“ <i dr.>, Postira, 2009.
5. Milan Marjanović, *Vladimir Nazor kao nacionalni pjesnik*, Hrvatsko štamparsko društvo, Zagreb, 1923.
6. Vladimir Nazor, *Carmen vitae – antologija*, Zagreb, 1922.
7. Isti, *Istarski bolovi*, Knjižara Z. i V. Vasića, Zagreb.
8. Isti, *Partizanska knjiga*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1949.
9. Isti, *Istarske teme: knjiga prva i druga*, Čakavski sabor <i dr.>, Pula – Rijeka, 1984.
10. Isti, *Krvavi dani*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
11. Isti, *Djetinjstvo na otoku*, Postira, 2007.
12. Isti, „Odaziv Istranima“, *Vjesnik* (1943.); *Glas Istre* (1944.).
13. Šime Vučetić, *Vladimir Nazor: čovjek i pisac*, Mladost, Zagreb, 1976.
14. Mirko Žeželj, *Tragom pjesnika Vladimira Nazora*, Stvarnost, Zagreb, 1973.

Sažetak

Vladimir Nazor rodio se u Postirima na otoku Braču 30. svibnja 1876. u činovničkoj obitelji u kojoj se govorilo talijansko-mletačkim govorom, iako se obitelj osjećala hrvatskom. Po baki bio je u dalekom srodstvu s Niccolòom Tommaseom. Nakon osnovne škole i gimnazije studirao je prirodne znanosti u Grazu. Službovao je kao profesor u gimnazijama u Splitu, Zadru, Pazinu i Koprnu, a u Kastvu bio je upravitelj Učiteljske škole, zatim ravnatelj Dječjega doma u Crikvenici i Zagrebu. Počeo je pisati već u gimnaziji, a njegove su pjesme u vremenu opće malaksalosti i beznađa, pune optimizma i vitalizma, bile prepoznate kao osebujan i vrijedan prilog hrvatskom pjesništvu XX. stoljeća. I njegove pripovijesti *Istarske priče*, *Priče iz djetinjstva* i druge uvrstile su ga među najbolje hrvatske pripovjedače. Prevodio je s njemačkoga i talijanskog jezika. Sam je na talijanski jezik preveo neka svoja djela, npr. epski spjev *Medvjed Brundo – L' orso Brundo*. Priredio je i na talijanski jezik preveo izbor iz hrvatskoga pjesništva – *Lirici croati*. Na talijanski jezik prevedena je *Legenda o sv. Kristoforu – La leggenda di S. Cristoforo* (1927.) i izbor iz *Priča iz djetinjstva – L' angelo del campanile ed altre novelle – Andeo u zvoniku* (1951. – preveo L. Salvini).

Kad je doznao da je u Zagreb stigla stara potjernica talijanske policije koja ga optužuje da je opasan slavofil i hrvatski nacionalist, s prijateljem Ivanom Goranom Kovačićem krajem 1942. otišao je u partizane jer nije mogao odobravati tadašnju hrvatsku politiku.

Nakon rata obnašao je visoke državne položaje. Umro je u Zagrebu 19. lipnja 1949.

Summary

Vladimir Nazor was born in Postire, on the island of Brač, on 30th May 1876 to a clerical family that identified as Croatian despite being Italian-speaking. On his Grandmother's side, he was remotely related to Niccolò Tommaseo. After finishing grammar comprehensive school, he pursued his education by studying natural sciences in Graz, Austria. Throughout his career he served as teacher at grammar comprehensive schools in Split, Zadar, Pazin and Koper; in Kastav he held the position of principal of the Teacher's academy and subsequently, that of principal of students' dormitories in Crikvenica and Zagreb. He started writing while he was still a student at the grammar comprehensive school. Later, his poems became recognized as a distinctive and valuable contribution to the Croatian 20th century poetry due to their optimism and vitalism in a time of general hopelessness. Notably, also his stories collections „Istrian stories” and „Childhood stories”, among others, earned him a place among the Croatian all-time best storytellers. Vladimir Nazor was also active as translator: he translated from German and Italian into Croatian. Furthermore, he translated extensively into Italian: he translated his epic poem *Medvjed Brundo – L' orso Brundo*; compiled and translated a selection of Croatian poetry entitled *Lirici croati* and translated into Italian the story *Legenda o sv. Kristoforu – La leggenda di S. Cristoforo* (1927) as well as a selection of his Childhood stories – *L' angelo del campanile ed altre novelle – Andeo u zvoniku* (translated by L. Salvini 1951).

After finding out that the Italian police has issued an arrest warrant for him on charges of being a “dangerous slavophile” and Croatian nationalist, Nazor and his close friend Ivan Goran Kovačić joined the partisan movement in 1942 because he could not support Croatian politics of the time. After WWII, Nazor held distinguished state functions. He died in Zagreb on 19th June 1949.

Zusammenfassung

Vladimir Nazor wurde am 30. Mai 1876 in Postire auf Insel Brač geboren, in einer Beamtenfamilie mit Italienisch als Muttersprache und kroatischen Identitätsgefühlen. Großmütterlicherseits war er mit Niccolò Tommaseo verwandt. Nach abgeschlossenem Gymnasium setzte er seine Ausbildung fort am Studium der Naturwissenschaften in Graz.

Nach dem Studium übte er die Lehrertätigkeit an den Gymnasien in Split, Zadar, Pazin und Koper aus. In Kastav übte er das Amt des Schulleiters der Lehrerschule und danach arbeitete er für eine gewisse Zeit als Leiter von Kinderheimen in Crikvenica und Zagreb.

Vladimir Nazor begann zu schreiben während seiner Gymnasienzeit und setzte es fort sein ganzes Leben lang. Seinen Gedichten steht ein besonderer Platz in der kroatischen Literatur des 20. Jahrhunderts zu: in einer Zeit der allgemeinen Hilfslosigkeit zeichnen sich seine Gedichte durch Optimismus und Vitalismus aus. Seine Erzählungen Istrische Geschichten und Kindheitsgeschichten und andere Geschichten brachten ihm einen Platz unter den besten kroatischen Erzählern ein. Nazor war aber auch als Übersetzer tätig: er übersetzte aus dem Deutschen und Italienischen ins Kroatische; unter Anderem, übersetzte er einige seiner eigenen Werke auf Italienisch – z.B. das Epos *Der Bär Brundo-L`orso Brundo*. Er stellte eine Sammlung kroatischer Gedichte zusammen – *Lirici croati*– und übersetzte sie auf Italienisch. Zu seinen anderen auf Italienisch übersetzten Werken gehören: *Die Legende vom Heiligen Kristofor - La leggenda di S. Cristoforo* (1927) und eine Auswahl aus den *Kindheitsgeschichten: L`angelo nell`campanile ed altre novelle - Anđeo u zvoniku* (übersetzt in 1951 durch L.Salvini).

Als er herausfand, dass die italienische Polizei gegen ihn einen Haftbefehl erlassen hat unter dem Vorwurf – er sei ein gefährlicher Slawophil und kroatischer Nationalist, schloss er sich 1942 mit seinem Freund Ivan Goran Kovačić der Partisanenbewegung an. Er konnte nämlich die derzeitige kroatische Politik nicht unterstützen. Nach dem zweiten Weltkrieg übte er wichtige öffentliche Ämter aus. Er starb in Zagreb am 19. Juni 1949.